

گزارش هزینه کرد تحقیق و توسعه دستگاه‌های اجرایی

(موضوع ماده ۵۶ قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲) و تبصره

یک ماده ۶۴ قانون برنامه ششم توسعه)

در سال ۱۴۰۲

مقدمه

رشد اقتصادی پایدار یکی از نیازهای اساسی جوامع به شمار می‌رود. در این میان در فرایند توسعه و پیشرفت کشور، تحقیق و توسعه نقش مهمی را دارا می‌باشد و اثربخشی مخارج تحقیق و توسعه و مدیریت کارآمد آن می‌تواند راه حلی برای توسعه و رشد اقتصادی کشور باشد. امروزه فعالیت‌های پژوهشی، دیگر هزینه محسوب نشده، بلکه نوعی سرمایه‌گذاری تلقی می‌شود. به طوری که میزان این سرمایه‌گذاری در سطح بنگاه‌های اقتصادی و در سطوح ملی کشورها روز به روز در حال افزایش است و میزان سرمایه‌گذاری در این بخش، شاخصی برای توسعه یافتگی آن‌ها به شمار می‌رود.

فعالیت‌های تحقیق و توسعه، بستر اولیه و اساسی برای انتقال از اقتصاد منابع محور به سمت اقتصاد دانش محور در کشورهای جهان به شمار می‌آید و زمینه شکل‌گیری فعالیت‌های دانش محور و تحقیق محور را فراهم می‌کند. شکاف علمی کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه نیز براساس سهم تحقیق و توسعه در فعالیت‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی و سیاسی آن‌ها سنجیده می‌شود. نگرش علمی به مسایل مختلف اقتصادی، سیاسی و اجتماعی منشأ تحقیق و توسعه است و راهگشای بسیاری از مشکلات در این زمینه‌ها خواهد بود.

اصطلاح تحقیق و توسعه (R&D) بر اساس راهنمای فراسکاتی^۱، فعالیتی است خلاقانه که به صورت نظام‌مند و مستمر برای افزایش دانش بشری در زمینه‌های مختلف انجام می‌شود و از این دانش برای اختراع یا طرح ایده‌های جدید استفاده می‌شود.

در راستای سیاست تشویق تحقیق و توسعه در کشور، طبق ماده ۵۶ قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲) و بند "ب"، "پ" و تبصره یک ماده ۶۴ قانون برنامه ششم کلیه دستگاه‌های اجرایی موضوع ماده (۵) قانون مدیریت خدمات کشوری و دستگاه‌های موضوع ماده (۵۰) قانون الحاق موادی به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۱) مصوب ۱۳۸۴/۸/۱۵ مکلفند علاوه بر اعتبارات پژوهشی که ذیل دستگاه در قوانین بودجه سالانه منظور شده است، یک درصد (۰.۱٪) از اعتبارات تخصیص یافته هزینه‌ای، به استثنای فصول (۱) و (۶)، و در مورد شرکت‌های دولتی، هزینه‌های غیرعملیاتی را برای امور پژوهشی و توسعه فناوری هزینه کنند.

^۱ رهنمودهای پیشنهادی سازمان همکاری و توسعه اقتصادی اروپا (OECD) برای ارزیابی فعالیت‌های پژوهش و توسعه

بر اساس تبصره ذیل این قانون، دستگاه‌های مذکور ضمن رعایت چهارچوب نقشه جامع علمی کشور و اولویت‌های تحقیقاتی دستگاه ذی‌ربط که به تصویب شورای عالی علوم، تحقیقات و فناوری می‌رسد، مکلفند نحوه هزینه‌کرد این ماده را هر شش ماه یک بار به شورای عالی علوم، تحقیقات و فناوری و مرکز آمار ایران گزارش دهند. شورای عالی علوم، تحقیقات و فناوری موظف است گزارش عملکرد این ماده را به طور سالانه حداکثر تا پایان مردادماه به مجلس شورای اسلامی ارائه کند. در راستای اجرای این قانون و وظیفه مرکز آمار در زمینه انتشار عملکرد پژوهشی دستگاه‌های اجرایی، گزارش حاضر بر اساس اطلاعات دریافتی از شورای عالی علوم، تحقیقات و فناوری (عتف) تهیه شده است.

❖ تعداد طرح‌های پژوهشی ثبت شده به تفکیک نوع طرح

طرح‌ها یا پروژه‌های پژوهشی از نظر نوع، سه دسته‌اند:

📖 **بنیادی:** پژوهش‌های بنیادی، کار و فعالیتی نظری یا تجربی است که اساساً برای دستیابی به دانش جدید انجام می‌شود، بدون اینکه منظور از آن کاربرد یا استفاده خاصی باشد؛ دانشی که زیربنای پدیده‌ها و واقعیت‌های مشاهده‌پذیر را می‌سازد.

📖 **کاربردی:** نوعی تحقیق بدیع است که ضمن اینکه برای دستیابی به دانش جدید انجام می‌شود، به طور عمدۀ معطوف به یک هدف یا منظور عملی و مشخص است. پژوهش کاربردی یا به منظور تعیین راه‌های استفاده از یافته‌های پژوهش بنیادی اجرا می‌شود، یا برای تعیین شیوه‌ها و روش‌های جدید دستیابی به هدف‌های مشخص و از پیش تعیین شده انجام می‌شود.

📖 **توسعه‌ای:** کار و فعالیتی نظام‌مند است که به دانش کسب شده از پژوهش و تجربه‌های عملی دست می‌یابد و خود نیز به تولید دانش افزون‌تری منجر می‌شود؛ دانشی که یا فرآیندها و تولید محصولات موجود را بهبود می‌بخشد، یا در مسیر تولید فرایندها و فرآورده‌هایی جدید است.

تعداد طرح‌های پژوهشی ثبت شده در سامانه سمات در سال ۱۴۰۲، ۱۲۲۴ طرح بوده است. عمده طرح‌ها از نوع پروژه‌های کاربردی هستند، به طوری که سهم طرح‌های کاربردی از کل طرح‌ها ۸۸ درصد بوده است.

جدول ۱- طرح‌های پژوهشی تأیید شده به تفکیک نوع طرح در سال ۱۴۰۲

سال	جمع	بنیادی		کاربردی		توسعه‌ای	
		تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
۱۴۰۲	۱۲۲۴	۷۱	۶	۱۰۷۸	۸۸	۷۵	۶

❖ اعتبار طرح‌های پژوهشی تأیید شده به تفکیک نوع طرح

در سال ۱۴۰۲، مجموع اعتبار پیش‌بینی شده برای طرح‌های پژوهشی ۳۵۳۰۶۷۴ میلیون ریال بوده است. در این سال، طرح‌های پژوهشی کاربردی با ۷۹ درصد بیشترین اعتبار را به خود تخصیص داده‌اند. طرح‌های پژوهشی بنیادی با ۱۱ درصد و طرح‌های پژوهشی توسعه‌ای با ۱۰ درصد در جایگاه‌های بعدی از نظر تخصیص اعتبار قرار دارند.

جدول ۲- اعتبار پیش‌بینی شده طرح‌های پژوهشی تأیید شده در سامانه سمات به تفکیک نوع طرح در سال ۱۴۰۲ (میلیون ریال)

سال	مجموع	بنیادی		کاربردی		توسعه‌ای	
		اعتبار	درصد	اعتبار	درصد	اعتبار	درصد
۱۴۰۲	۳۵۳۰۶۷۴	۳۸۳۴۳۴	۱۱	۲۷۸۳۰۰۲	۷۹	۳۶۴۲۳۸	۱۰

در جدول ۳، اعتبارات پرداختی برای طرح‌های ثبت شده به تفکیک نوع طرح آورده شده است. در سال ۱۴۰۲، بیشترین میزان اعتبار پرداختی برای طرح‌های پژوهشی کاربردی با ۷۱ درصد بوده است. طرح‌های پژوهشی توسعه‌ای و بنیادی به ترتیب با ۲۲ و ۶ درصد در رتبه‌های بعدی قرار گرفته‌اند.

جدول ۳- اعتبار پرداختی به طرح‌های پژوهشی تأیید شده در سامانه سمات به تفکیک نوع طرح در سال ۱۴۰۲ (میلیون ریال)

سال	جمع اعتبار	بنیادی		کاربردی		توسعه‌ای	
		اعتبار	درصد	اعتبار	درصد	اعتبار پرداختی	درصد
۱۴۰۲	۵۶۶،۱۷۰	۳۶،۵۹۳	۶	۴۰۳،۸۸۳	۷۱	۱۲۵،۶۹۴	۲۲

مقایسه اعتبار پیش‌بینی شده و اعتبار پرداختی در جدول ۴ نشان می‌دهد که به طور متوسط در سال ۱۴۰۲، ۱۶ درصد از اعتبار پیش‌بینی شده طرح‌های پژوهشی، هزینه شده و تحقق یافته است.

جدول ۴- اعتبار پیش‌بینی شده و پرداختی به طرح‌های پژوهشی ثبت شده به تفکیک نوع طرح در سال ۱۴۰۲ (میلیون ریال)

سال	بنیادی		کاربردی		توسعه‌ای	
	پیش‌بینی شده	پرداختی	پیش‌بینی شده	پرداختی	پیش‌بینی شده	پرداختی
۱۴۰۲	۳۸۳۴۳۴	۳۶۵۹۳	۲۷۸۳۰۰۲	۴۰۳۸۸۳	۳۶۴۲۳۸	۱۲۵۶۹۴

❖ تعداد طرح‌های ثبت شده به تفکیک گروه علمی

تعداد طرح‌های ثبت شده در سال ۱۴۰۲ به تفکیک گروه علمی (جدول ۵)، نشان می‌دهد که گروه علوم انسانی بیشترین تعداد طرح پژوهشی ثبت شده را به خود اختصاص داده است. گروه‌های فنی و مهندسی و علوم پزشکی نیز پس از گروه علوم انسانی دارای بیشترین طرح پژوهشی بوده‌اند.

جدول ۵- تعداد و درصد طرح‌های ثبت شده به تفکیک گروه علمی در سال‌های ۱۴۰۲

نامعین	علوم انسانی		هنر و معماری		کشاورزی		دامپزشکی		علوم پایه		فنی و مهندسی		علوم پزشکی		جمع	تعداد		
	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد				
	۰/۳	۳	۶۶	۸۰۵	۳	۳۵	۴	۵۰	۰/۵	۶	۷/۲	۸۹	۱۱	۱۳۱	۸	۱۰۵	۱۲۲۴	۱۴۰۲

❖ اعتبار طرح‌های پژوهشی ثبت شده به تفکیک گروه علمی

در سال ۱۴۰۲ طرح‌های پژوهشی گروه علوم انسانی، بیشترین اعتبار طرح‌های پژوهشی را دارا بوده و طرح‌های پژوهشی فنی و مهندسی و علوم پایه در جایگاه‌های بعدی از نظر اعتبار طرح‌های پژوهشی بوده‌اند.

جدول ۶- اعتبار پرداختی به طرح‌های پژوهشی ثبت شده به تفکیک گروه علمی در سال ۱۴۰۲ (میلیون ریال)

نامعین	علوم انسانی	هنر و معماری	کشاورزی	دامپزشکی	علوم پایه	فنی و مهندسی	علوم پزشکی	جمع	شرح	
	۴۹۰۰	۱۳۴۸۳۵۰	۹۴۱۷۵	۱۲۰۶۴۰	۱۱۹۷۰	۷۴۰۵۲۶	۸۹۸۱۸۷	۳۱۱۹۲۶	۳۵۳۰۶۷۴	۱۴۰۲

❖ تعداد طرح‌های پژوهشی تأیید شده و میزان اعتبار به تفکیک استان

جدول ۷ تعداد طرح‌های پژوهشی و اعتبار پیش‌بینی شده و پرداخت شده سال جاری را به تفکیک استان‌ها نشان می‌دهد. همان‌گونه که اطلاعات جدول نشان می‌دهد در سال ۱۴۰۲، استان‌های تهران، آذربایجان شرقی و خوزستان به ترتیب با ۴۲۵، ۶۷ و ۵۶ طرح دارای بیشترین طرح‌های پژوهشی بوده‌اند. همچنین نتایج جدول ۷ نشان می‌دهد که استان‌های تهران، خراسان رضوی و مرکزی بیشترین میزان اعتبار پرداخت شده طرح‌های پژوهشی را در سال ۱۴۰۲ به خود اختصاص داده‌اند.

جدول ۷- تعداد طرح‌های پژوهشی تأیید شده و میزان اعتبار آن‌ها به تفکیک استان محل اجرا در سال ۱۴۰۲

استان	تعداد طرح‌های پژوهشی	اعتبار پیش‌بینی شده (میلیون ریال)	پرداخت (میلیون ریال)
آذربایجان شرقی	۶۷	۴۹۴۲۲	۹۲۷۰
آذربایجان غربی	۲۱	۱۵۴۷۱	۱۴۴۱
اردبیل	۱۶	۷۸۱۰	۲۳۰۵
اصفهان	۱۶	۶۶۵۲۷	۱۰۲۷۵
البرز	۲۸	۱۷۲۸۰	۸۲۶۲
ایلام	۴۷	۱۵۵۱۳	۱۵۶۰
بوشهر	۱۸	۷۵۱۲۷	۱۲۸۱۰
تهران	۴۲۵	۲۰۰۹۱۱۷	۲۴۰۵۹۲
چهارمحال و بختیاری	۲۵	۲۲۵۸۱	۲۲۱۵
خراسان جنوبی	۲۸	۳۳۴۱۲	۱۳۶۳۵
خراسان رضوی	۲۷	۲۰۹۳۰۳	۵۷۴۴۴
خراسان شمالی	۱۷	۱۲۷۷۵	۳۰۹۴
خوزستان	۵۶	۴۶۹۳۵۰	۱۲۳۱۳
زنجان	۳۰	۳۳۷۱۲	۴۷۵۰
سمنان	۴۰	۶۶۲۳۰	۴۵۰۲۴
سیستان و بلوچستان	۲۱	۱۰۱۱۶	۱۶۰۱
فارس	۴۰	۶۴۷۲۶	۱۴۸۲۶
قزوین	۱۱	۱۶۲۳۰	۴۱۸۷
قم	۲۵	۱۹۵۱۰	۳۸۲۶
کردستان	۳۹	۴۳۱۷۲	۱۵۷۰۷
کرمان	۱۶	۲۵۱۲۸	۱۰۱۸۳
کرمانشاه	۱۸	۵۲۴۴۷	۳۵۶۴
کهگیلویه و بویراحمد	۱۹	۸۵۰۱	۲۰۰
گلستان	۲۸	۱۳۸۹۷	۲۱۶۵
گیلان	۲۸	۱۶۰۷۰	۲۶۰۱
لرستان	۴۴	۲۷۴۲۶	۲۱۶۵
مازندران	۲۵	۳۱۲۴۰	۸۳۱۵
مرکزی	۹	۳۰۸۵۵	۵۵۸۰۰
هرمزگان	۱۳	۱۵۳۷۳	۵۰۰۰
همدان	۱۱	۳۲۸۷۵	۲۷۴۶
یزد	۱۶	۱۹۴۷۸	۸۲۹۴
جمع	۱۲۲۴	۳۵۳۰۶۷۴	۵۶۶۱۷۰